

Archýtás

Testimonia DK 47 A

A 1 = Diogenés Laertios, *Vitae philosophorum* VIII, 79-83

Archýtás z Tarentu, syn Mnésarchův, podle Aristoxena však Hestiátův, byl také pýthagorejcem. On to byl, kdo Platónovi dopisem zachránil život, když měl být od Dionýsia usmrčen. Mnozí se mu obdivovali pro jeho všestrannou zdatnost; byl též sedmkrát vojevůdcem svých spoluobčanů, kdežto ostatní nebyli veliteli déle než jeden rok, protože tomu zabraňoval zákon. I Platón mu napsal dva listy, když mu předtím Archýtás napsal takovýto dopis (Hercher 132; Archýtás B 9 /12b, falsum):

„Archýtás přeje Platónovi zdraví!

(80) Dobře jsi učinil, že jsi se vyprostil z nemoci, vždyť jsi mi o tom sám psal a oznámili mi to i Lamiskovi přátelé. O zápisky jsme se postarali a vydali se do Lukánie, kde jsme našli výtvary Okkelovy výtvary. Spisy *O zákoně*, *O království*, *O zbožnosti* a *O vzniku vesmíru* tedy máme a něco jsme ti poslali. Ty ostatní však nyní nelze najít, pokud se však najdou, dostaneš je.”

Potud Archýtás. Platón mu odepsal takto (Platón, *Epistula* XII, falsum):

(81) „Platón pozdravuje Archýtu!

Zápisky, které od tebe přišly, jsme přijali s úžasnou radostí a velice se obdivujeme jejich autorovi. Zdá se nám, že tento muž je hoden oněch svých dávných předků; říká se totiž, že prý pocházeli z Myry, že patřili k oněm Trójanům, kteří se vystěhovali za Laomedonta, zdatní mužové, jak ukazuje předávaná pověst. Co se týče mých zápisků, o které jsi mi psal, nejsou ještě dostatečně vypracované, poslal jsem ti je však v tomto stavu, v jakém je zrovna mám. O jejich střežení jsme oba dohodnutí, takže není třeba nic dalšího vzkazovat. Buď zdrav!”

Tak se to tedy má s listy, které si navzájem poslali.

(82) Byli však čtyři Archýtové: První tento; druhý, hudebník z Mytilény; třetí, autor spisu *O rolnictví*; čtvrtý, tvůrce epigramů. Někteří říkají, že byl ještě pátý, architekt, od něhož se uvádí kniha *O stroji*, která začíná takto: „Toto jsem se dozvěděl od Teukra z Karchédonu.” O hudebníkovi Archýtovi se zase říká, že když mu vytýkali, že mluví moc potichu, odpověděl: „Můj nástroj za mě závodí i mluví.”

O pýthagorejci Archýtovi Aristoxenos říká (fr. 14 Wehrli), že nebyl nikdy přemožen, když velel vojsko. Jednou však kvůli závisti postoupil velení a vojsko bylo hned zajato.

(83) Byl první, kdo zabýval mechanikou metodicky, s použitím matematických principů. Jako první také převedl pohyb nástroje na geometrický nákres, když řezem poloviny válce hledal dvě střední úměrné kvůli zdvojení krychle. V geometrii první vynalezl krychli, jak říká Platón v *Ústavě* (VII, 528b ?).

A 2 = Súdá, heslo Archýtás

A 3 = Horatius, c. I, 28

A 4 = Strabón, *Geographica* VI, 3, 4; 280

A 5 /1 = Platón, *Epistula* VII; 338c-350 (př. František Novotný)

Já jsem sice dobře věděl, že to tak často bývá s filosofií u mladých lidí, ale přece se mi tehdy zdálo bezpečnější nechat být Dióna i Dionýsia, a pohněval jsem si oba dva, když jsem odpověděl, že jsem již stár a že se v tom, co se nyní dělá, nic neděje podle úmluv. Tu se podobá, že potom přišel k Dionýsiovi Archýtás - já jsem totiž ještě před svým odchodem sjednal hostinné přátelství mezi Archýtou, Tarentány a Dionýsiem, a teprve pak jsem odplul... (339a) Poslal tedy Dionýsios potřeťi pro mne, a to trojřadní loď, abych měl na cestě pohodlí, a poslal i Archedéma, o němž soudil, že si ho ze Sicilanů nejvýše vážím, jednoho ze žáků Archýtových, i jiné mé známé ze Sicílie. (...)

(339d) I jiné listy chodily od Archýta i známých v Tarentu, velebící Dionýsiovu filosofií, a nepřijdu-li nyní, že naprosto rozvedu jejich přátelství s Dionýsiem, které získali skrze mne a které má nemalý význam politický. (...)

(340a) Vydal jsem se tedy na cestu (...) nepředpokládaje, jak lze čekat, mnoho dobrého. (...)

(350a) Tu ke mně přicházeli mezi jinými i lodní zaměstnanci z Athén, moji krajané, a ti mi říkali, že jsem u vojáků z lehké pěchoty pomluven a že mi někteří vyhrožují smrtí, jestliže mě dostanou. Tu si vymyslím takovýto prostředek ke své záchraně: Pošlu Archýtovi a ostatním přátelům do Tarentu zprávu, v jakém jsem postavení, a ti naleznou jakousi záminku k vypravení poselství od obce a pošlou třicetiveslovou loď a jednoho ze sebe, Lamiska. Ten hned po svém příchodu prosil za mne Dionýsia a řekl, že chci odejít a aby se proti tomu nestavěl. On k tomu svolil a propustil mě, dav mi peníze na cestu. (...) Když pak jsem přišel na Peloponnés do Olympie a zastihl Dióna mezi účastníky slavností (105. olympiáda; r. 360 před n. l.), oznámil jsem mu, co se stalo.

A 5 /2 = Cicero, *De rep.* I, 10, 16

A 5 /3 = Pseudo-Démostenés, *Erotic. or.* 61, § 46

A 6 = Proklos, In Eucl. prol. II, 66, 14

A 7 = Iamblichos, Vita Pyth. 197 (př. Václav Bahník)

O pýthagorovcích se také říká, že žádný z nich netrestal otroka ani nekáral svobodného, když byl rozhněván, ale každý počkal, až se jeho duše uklidnila. (...) Proto také Spintheros často vypravoval, jak se Terent'an Archýtás po nějaké době vrátil z války, kterou vedl Tarent proti Messéňanům, a přišel na svůj statek, a když uviděl, že jeho správci a ostatní otroci nehosподаřili dobře, ale velmi nedbale, tak se rozhněval a rozzlobil, že svým otrokům řekl, jak se slušelo na pýthagorovce:

„Máte štěstí, že jsem rozzloben; kdybych nebyl, neprošlo by vám tak velké provinění beztrestně.“

A 8 /1 = Athénaios, Deipnosophistae XII; 519b = XII, 16 Kaibel

A 8 /2 = Aelianus Claudius, Varia historia XII, 15 Hercher

A 9 /1 = Athénaios, Deipnosophistae XII; 545a = XII, 64 Kaibel

A 9 /2 = Cicero, Cato maior 12, 39 (překlad J. Reiniš)

Následuje třetí vada, kterou vytýkají stáří: Postrádá prý smyslných požitků. Jaký to znamenitý dar našeho pokročilého věku, jestliže nám odnímá, co je největším kazem jinošství. Poslyšte, ušlechtilí mladí muži, dávnou řeč tarentského Archyty, který byl proslulý svým znamenitým nadáním. O této řeči jsem se dozvěděl, když jsem byl jako mladý muž v Tarentě s Q.

Maximem. Říkal, že příroda nedala lidem žádnou větší zhoubu a neštěstí než smyslnou rozkoš. Touhy, které po ní baží, jsou prý slepě a nezkratně štvány k tomu, aby se jí zmocnily. Z toho pak vzniká vlastizrada, státní převraty, tajné domlouvání s nepřítelem, zkrátka není prý tu žádný zločin, žádný špatný čin, k jehož provedení by neštvala touha po smyslné rozkoši. Smilství pak, cizoložství ani jakákoli podobná neřest nemůže být podnícena a vzbuzena jinými svody, než právě vábením smyslné vášně. A poněvadž ani příroda, ani žádný bůh nedali člověku nic krásnějšího nad rozum – na druhé straně zase není tomuto nebeskému daru nic tak nepřátelské, jako tělesná smyslnost. Tam, kde vládne tato záliba ve smyslnosti, není potom místo pro umírněnost a sebe ovládnání, v říši rozkoše pak nemůže obstát ctnost. A abychom tomu mohli lépe porozumět, vybídl nás, abychom si v duchu představili nějakého člověka, který je štván tělesnou smyslností v tak veliké míře, jakou si jen můžeme představit. Soudil, že nikdo potom nebude na pochybách, že tak dlouho, pokud bude ten člověk plesat a hovět rozkoším v takovém rozsahu, nebude vůbec schopen něco postihnout ani rozumem, ani

uvažováním nebo přemýšlením. Z toho důvodu že není nic tak ohavného a zhoubného jako smyslnost, která, kdyby trvala ve větším měřítku poněkud déle, vyhladila by veškerý duševní jas a zdravý rozum. Tento rozhovor prý měl Archytas s C. Pontiem ze Samnitska, otcem toho, co porazil v bitvě u Caudia konsuly Sp. Postumia a T. Veturia.

A 10 = Aristotelés, Politika Th 6; 1340b26

A 10a = Gellius, Noctes Atticae X, 12, 8

Avšak to, co se podává jako vynález pýthagorejce Archýta, se zdá být neméně pozoruhodné, ale i tak je radno tomu věřit. Vždyť mnozí vznešení řečtí autoři i filosof Favorínos, který výtečně znal staré památky, zcela přesvědčivě psali, že soška holubice, kterou Archýtás udělal ze dřeva podle výpočtů mechanické nauky, létala; zřejmě byla nadlehčená pružinami a poháněná vanutím skrytého a uzavřeného větru. K tomu se sluší uvést slova samotného Favórina (fr. 62 Marres):

Archýtás z Tarentu byl také mechanik, když zhotovil dřevěnou holubici, [která] jakmile se vznesla, už znovu nevzlétla. Dokud totiž ... (porušený text).

A 11 = Aelianus Claudius, Varia historia XIV, 19

A 12 = Aristotelés, Rhetorica III, 11; 1412a12

Tak například Archýtás řekl, že rozhodčí a oltář jsou něčím stejným, poněvadž se k oběma utíká ten, komu se děje bezpráví.

A 13 /1 = Hézychios, Catalog. Aristot. (Rose 2 14 n. 83)

Aristotelovy spisy: (...) *O filosofii Archýtově*, 3 knihy; *Výpisky z Tímaia a Archýta*, 1 kniha (...).

A 13 /2 = Diogenés Laertios, Vitae philosophorum V, 25 (R. 6 n. 92)

Aristotelovy spisy: (...) *O filosofii Archýtově*, kniha 1. až 3.

A 13 /3 = Damaskios, De principiis II, 172, 20 Ruelle

Ve spise o Archýtovi Aristotelés říká, že Pýthagorás látku nazýval „tekoucí“, protože se stává vždy jinou [a jinou].

A 14 = Eutokios, In Archimed. De sphaera et cylindro III, 2, 84 Heiberg

A 15 /1 = Eratosthenés in Eutokios, In Archimed. De sphaera et cylindro III, 112, 19 Heiberg

A 15 /2 = Pseudo-Eratosthenés III, 106, 1 Heiberg

A 15 /3 = Plútarchos, Quaestiones conviv. VIII, 2, 1; 718e

A 16 = Ptolemaios, Harm. I, 13; 30, 9 Düring

Archýtás z Tarentu se nejvíce ze všech pýthagorejců věnoval hudbě. (...)

A 17 = Porfyrios, In Ptolem. harm. I, 6; p. 107 D.

A 18 = Porfyrios, In Ptolem. harm. p. 104

A 19 = Boëthius, De musica III, 11

A 19a = Theón Smyrn., De utilitate mathematicae 61, 11 Hiller

A 19b = Quintilianus, Institutio Oratoria I, 10, 17

Vždyť Archýtás a Euénos pokládali gramatiku za podřízenou hudbě, a že oni dva byli učiteli obou dvou nauk, dokládá jednak Sófrón (...), jednak Eupolis (...).

A 20 = Theón Smyrn., De utilitate mathematicae 20, 19

A 21 = Theón Smyrn., De utilitate mathematicae 22, 5

A 22 = Aristotelés, Metaphysica V, 2; 1043a19

A 23 = Eudémos, Physica fr. 27 (Simplikios, In Physica 431, 8)

A 23a = Pseudo-Aristotelés, Problemata 16, 9; 915a25

(...) Dále, jak řekl Archýtás, v přirozeném pohybu je analogie stejnosti – neboť vše se pohybuje úměrně – pouze tento pohyb se totiž navrácí k sobě, a to tím, že činí kruhy a oblouky, kdykoli se děje.

A 24 = Eudémos, Physica fr. 30 (Simplikios, In Physica 467, 26)

Jak říká Eudémos, Archýtás se takto tázal rozumu:

„Kdybych se ocitnul co nejdále, třeba v nebi stálic, mohl bych dál natáhnul ruku nebo hůl ven - nebo nemohl? A to, že bych nemohl, je nemožné. Pokud však natáhnu, pak bude vně buď těleso, nebo místo [prostor].” (...)

Tímto způsobem tedy stále půjde, vždy k následujícímu pomezí a bude se takto tázat. A pokud vždy bude něco jiného, kam dosáhne hůl, je zjevné, že je nekonečno. (...)

A 25 = Apuleius, Apologia 15

(...) zda naše paprsky, prostě vyšlé z našich očí bez jakékoli vnější opory, což je mínění Archýtovo, (...) když dopadnou na nějaké pevné, lesklé a hladké těleso, odrážejí se od něho pod stejným úhlem, pod jakým dopadly, vracejí se k tváři, z níž vyšly, a tak zobrazují uvnitř zrcadla to, čeho se venku dotknou a co spatří.